

הרב יהודה הלוי עמיחי

תערובות בשמן שביעית

שאלה

בבית בד סחטו זיתים ממספר מקורות, 60 ק"ג זיתים הקדושים בקדושת שביעית, ו-140 ק"ג זיתים שחלקם יש בהם קדושת שביעית, וחלקם זיתי נכרים שנמסקו על ידי ישראל. נשאלת השאלה מה דין השמן הנלקח על ידי היהודי שהביא את 60 הק"ג הקדושים בקדושת שביעית.

א. שיטת הרמב"ם

בעניין תערובת בפירות שביעית כתב הרמב"ם (הל' שמיטה פ"ז הכ"ב):
"חרובין של שביעית שכבשן ביין ששית או ביין מוצאי שביעית חייב לבער היין, שהרי טעם פירות שביעית בו, זה הכלל; פירות שביעית שנתערבו בפירות אחרות מין במינו בכל שהוא, ושלא במינו בנותן טעם".

לפי דברי הרמב"ם שמן בשמן הוי מין במינו והדין הוא בכל שהוא, שאם נתערב מעט משמן שביעית בשמן של עכו"ם (ושאין בו קדושת שביעית לדעת הב"י, וכמנהג ירושלים), א"כ כל התערובת קדושה בקדושת שביעית, ואפילו שהרוב הוא מזיתי עכו"ם, שהרי בשביעית כל שהוא מקדש.

הרמב"ם הרחיב את דבריו בהלכות מאכלות אסורות (פט"ז ה"ח) וז"ל:
"פירות שביעית אע"פ שאם נתערבו במין בכל שהוא ושלא במין בנותן טעם, אינן בכלל איסורי תורה שאין אותה התערובת אסורה, אלא חייב לאכול כל התערובת בקדושת שביעית כמו שיתבאר במקומו".

והראב"ד השיג:

"אלא חייב לאכול התערובת וכו'. א"א ויש ביעור אחר בפירות שביעית שהוא לשריפה או לקבורה והוא שיכלה המין האחרון שבאותה הארץ משלש ארצות החלוקות לביעור ואותו זמן בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם".

הרמב"ם הסביר שאין בשביעית דין רגיל של דבר הנאסר "בכל שהוא" כדין יין נסך וטבל, שהרי יין נסך אסור בכל שהוא בגלל חומרת ע"ז, וטבל אסור בכל שהוא מכיון שהוא ניתן לתיקון, אבל לגבי שביעית אין איסור בפועל אלא יש כאן חיוב של אכילה בקדושת שביעית.

הרדב"ז (הל' מאכ"א שם) מסביר שדעת הרמב"ם שכל שהוא מחייב בק"ש רק לפני הביעור, ולכן כתב הרמב"ם שחייב לאכלם בקדושת שביעית, אבל לאחר זמן הביעור שכבר אי אפשר לאכלם הרי שהדין הוא שמין במינו ושאינו במינו בנותן טעם, ולזה הסכים הראב"ד בהשגתו על הרמב"ם.

לפי שיטת הרמב"ם עולה שבנידון דידן שהתערבו זיתי שמן שיש בהם קדושת שביעית עם זיתי נכרים הרי שהכל צריך להאכל בקדושת שביעית. (עיין שבת הארץ פ"ז הכ"ב אות ב סעי' 1).

ב. שיטת הר"ש

כנגד שיטת הרמב"ם שתערובת של פירות שביעית מחייבת בכל שהוא, הרי שהר"ש (פ"ז מ"ז) הסביר שאין מין במינו אוסר במשהו קודם זמן הביעור, ומה שהמשנה אסרה מין במינו במשהו היינו אחר הביעור, אבל קודם הביעור אין איסור משהו במין במינו אלא בנותן טעם, בין במינו ובין בשאינו מינו.

לפי הסברו של הר"ש בנידון דידן אין השמן נאסר אלא א"כ יש בו שמן של קדושת שביעית לפחות בכמות של 1/60. ואז הוא נחשב להיות נותן טעם בכל התערובת וממילא הכל קדוש בקדושת שביעית. (עיין שבת הארץ פ"ז הכ"ב אות ב סעי' 12).

בנידון דידן מדובר לפני שעת הביעור, ומכיון שברור שבכמות שנחסטה יש יותר מששים שמן הקדוש בקדושת שביעית, א"כ כל השמן קדוש בקדושת שביעית. העולה לנו שבין לפי הרמב"ם ובין לפי הר"ש התערובת קודם הביעור קדושה בקדושת שביעית, לפי הרמב"ם כבר "כל שהוא" מקדש את כל התערובת, ואילו לפי הר"ש כיון שיש נותן טעם נתקדשה כל התערובת.

ג. סחיטת זיתים שביעית עם זיתים שאין בהם קדושה

נשאלת השאלה האם היה מותר לתת זיתים הקדושים בקדושת שביעית לסחיטה עם זיתים עכו"ם, שהרי לכאורה מדין תורה כשיש רוב זיתים עכו"ם בטל המיעוט ברוב וממילא הרי זה הפסד פירות שביעית.

האחרונים (עיין מנח"ש ח"א סי' מו, כרם ציון שביעית פי"ג גאון צבי אות א) העלו שאין איסור ביטול קדושת שביעית ברוב של עכו"ם, ולמרות שכעת הפירות אינם קדושים בקדושת שביעית ומותר לסחור בהם, בכל אופן אין זה הפסד פירות שביעית, שהרי הקדושה היא פועל יוצא ממעמד הפירות, וכיון שדינית בטלו בפירות עכו"ם א"כ אין כאן קדושה, שהרי הקדושה היא לא דין עצמי שחייבים לאכול בקדושה, אלא שאם יש פירות שביעית יש לאכלם בקדושה, אבל לא שהפרי קדוש מפני עצמו. לכן נראה שאם אין כמות המספקת לסחיטה בבית הבד, אפשר לצרף פירות שביעית ושאנים של שביעית ביחד לסחיטה אחת, למרות שיתכן שיש רוב שפטורים מדיני שביעית כגון של ששית או של עכו"ם, ולמרות שיש ביטול מדין תורה ברוב, בכול אופן אין כאן איסור הפסד פירות שביעית, ובייחוד שאם צריך לשמור בכל קדושת שביעית א"כ אין כאן הפסד פירות שביעית. וכן מוכח מדברי הרמב"ם (הל' שמיטה פ"ז הכ"ב) שהביא דין כבישת חרובין של שביעית בשמן של ששית, אע"פ שיש בו רק נותן טעם, א"כ לכאורה נראה שאין איסור לעשות יחד שמן מזיתי שביעית וזיתי חולין.

ד. תרומות ומעשרות

בפנינו תערובת שהיא מזיתי קדושת שביעית ומזיתי עכו"ם (הפטורים מקדושת שביעית לדעת הב"י), וכעת גמר מלאכה של הזיתים היא על ידי ישראל בבית הבד, וא"כ צריך להפריש מהם תרו"מ שהרי זיתים עכו"ם שנגמרה מלאכתם על ידי ישראל מפרישים מהם תרו"מ. כדן כל דבר שנגמרה מלאכתו על ידי ישראל שחייב בתרו"מ, וכאן גמר המלאכה הוא בעשיית השמן, וא"כ ברור שיש חיוב תרו"מ בחלק השמן של העכו"ם.

יש להעיר שאפילו לחוששים לשיטת המבי"ט שיש קדושת שביעית בשל נכרים, בנידון שעשו מהזיתים שמן, הרי שגם לדעתם יש להפריש, שהרי כל דבריהם הם רק להחמיר שיש בפירות עכו"ם קדושת שביעית אולם אין זה פוסל מלהפריש תרו"מ כשנגמרה מלאכתם על ידי ישראל (עיין כרם ציון פי"ט סעי' א, עיין חזו"א סי' ט סעי' יח).

בתוצרת שלפנינו יש גם חיוב תרו"מ על השמן מזיתי העכו"ם וגם בתערובת שנוצרה יש קדושת שביעית. ברור שבמצב זה אפילו שיפרישו תרו"מ הרי שיצטרכו לשמור בהם קדושת שביעית, יהיה אסור לשפוך את שמן התרומה, שהרי אין להפסיד פירות שביעית, אלא צריך שיתקלקל מאליו או שיתנוהו להדלקה. וצריך להפריש עבור השמן של נכרים בלבד. ונראה שכיון שבלח יש בילה ורא"ש הל' חלה סי' ו' הוא צריך להפריש תרומות ומעשרות לפי שיעור פירות הנכרי בתערובת.

סיכום:

נראה שבנידון דידן שהתערבו זיתים שיש בהם קדושת שביעית עם זיתים של נכרים ונעשה מהם שמן, הרי שיש לנהוג כדלהלן:

1. כל השמן יש בו קדושת שביעית.
2. צריך להפריש תרומות ומעשרות מכל השמן לפי כמות השמן שמקורו מנכרי.
3. אף בתרומות משמן הנכרים יש לשמור קדושת שביעית.

